

KETTIL BRUUN — KATARINA ESKOLA —
MATTI VIIKARI (toim.), **Tiedepolitiikka ja
tutkijan vastuu**, Tammi, Helsinki 1976, 330 s.

Suomen Tiedepoliittisen Yhdistyksen aktivistien laatimaa kirjaa, Tiedepolitiikka ja tutkijan vastuu, voidaan ehkä pitää ensimmäisenä maassamme laadittuna, tiedepolitiikan yleisesittelyyn tähtäävänä kirjana. Kirjan tarkoituksena on antaa suomalaiselle lukijakunnalle käsitys siitä, miksi tiedepolitiikka on tullut

ajankohtaiseksi ja miksi se nykyään herättää voimakasta keskustelua ja poliittisia ristiriitoja. Kirjassa analysoidaan niitä yhteiskunnallisia muutosprosesseja, jotka kapitalistisissa maissa ovat synnyttäneet tiedepolitiikan. Siinä analysoidaan tiedepolitiikkamme kansainvälisiä juuria, Suomessa käytyä tiedepoliittista keskustelua, päätöksentekoa ja tieteen rahoitusta. Lisäksi teoksessa tarkastellaan eräitä tiedehallintomme erityiskysymyksiä, kuten eri tutkimusyksikköjen toimintaa ja säätiöiden asemaa tiedepolitiikassa.

Teoksen monipuolisuus on samalla sen etu ja haitta. Teoksessa ei ole vältetty artikkelikokoelmiin usein liittyvää hajanaisuutta. Artikkelit eivät muodosta yhtenäistä analyysia tiedepolitiikastamme sen paremmin kuin synteisiä demokraattisen tiedepolitiikan kehittämistarpeesta, josta teoksessa kuitenkin eri yhteyksissä puhutaan.

Teoksen alussa esitellään eräitä Maailman tiedeyöntekijäin liiton toimintaperiaatteita, jotka ovat myös Suomen Tiedepoliittisen Yhdistyksen (TIEPO) toiminnan perustana. John D. Bernalin suomeksi käännettyssä artikkelissa (ilmestynyt alunperin Scientific Worldissa v. 1966) korostetaan tutkijan yhteiskunnallista vastuuta, tarvetta toimia järjestäytyneesti tieteen väärinkäytön estämiseksi (mm. sotateknologian kehittämisessä) ja tarvetta tutkia olennaisia yhteiskunnallisia ongelmia, mm. kehitysmaiden olosuhteisiin sekä kehitysmaiden ja kehittyneiden maiden suhteisiin liittyviä kysymyksiä.

Keskeisen huomion kiinnittäminen tieteen yhteiskunnalliseen käyttöön, tutkijoiden yhteiskunnallisen vastuun korostaminen ja yhteiskunnallisten ongelmien »suuruudesta» käytävä keskustelu ovat perustana siinä tiedepolitiikassa, jota teoksessa nimitetään demokraattiseksi tiedepolitiikaksi. Demokraattinen tiedepolitiikka on selvästi rajattavissa erilleen perinteisestä akateemisesta käsityksestä, jonka mukaan tieteellinen työ on olennaisesti yksilöllistä, spontaanin luovaa ja intuitiivista toimintaa, joten tutkimusprosessien työnjakoon perustuva organisaatio, työn suunnittelu ja johto eivät voi tulla kysymykseen. Tällaista liberalistista tiedepolitiikkaa kannattaa suuri osa korkeakoulujemme professorikuntaa. Tämän suuntauksen

tulkkina on meillä esiintynyt mm. Oiva Ketonen lukuisissa kirjoituksissaan (viimeksi tänä vuonna teoksessa *Se pyöri sittenkin*, tieteenfilosofian peruskysymyksiä).

Demokraattinen tiedepolitiikka on selvästi rajattavissa erilleen myös ns. liikkeenjohdollisesta tiedepolitiikasta, jossa tiedettä tarkastellaan mihin tahansa muuhun työhön verrattavana toimintana, korostetaan suunnittelun, hierarkkis-funktionaalisen työnjaon ja erilaisten työtekniikkojen merkitystä. Tällainen ajattelu-tapa on esillä esim. Suomen Teollisuusliiton tiedepoliittisessa ohjelmassa vuodelta 1970. Melko korostetusti se on esillä myös Korkeakoulu- ja tiedepoliittisen tutkimussäätiön (KTTS) julkaisuissa.

Demokraattinen tiedepolitiikka on kuitenkin problemaattinen käsite, eikä sen sisältöä ole teoksessa pohdittu riittävästi. Demokraattiseen tiedepolitiikkaan sisältyy ainakin näennäisesti ristiriitaisia tavoitteita. Yhtäältä korostetaan valtiollisen, demokraattisen, tiedepolitiikan merkitystä. Toisaalta korostetaan tutkijoiden yhteiskunnallista vastuuta ja kriittisyyttä harjoitettavaa yhteiskunta- ja tiedepolitiikkaa kohtaan.

Demokraattista tiedepolitiikkaa koskevan analyysin ylimalkaisuus johtuu osittain siitä, ettei teoksessa ole vertailtu OECD:n tiedepolitiikkaa edellä mainittuihin tiedepoliittisiin koulukuntiin, humanistis-liberalistiseen koulukuntaan ja liikkeenjohdolliseen koulukuntaan. Tällainen vertailu olisi osoittanut, että OECD:n tiedepolitiikka edustaa omaa koulukuntaansa, joka poikkeaa sekä liberalistisesta että liikkeenjohdollisesta. Liberalistinen koulukunta pitää tiedettä itseisarvoisena toimintana, liikkeenjohdollinen koulukunta taas kiinnittää erityistä huomiota tieteen teknologiseen relevanssiin. OECD-koulukunta sen sijaan kiinnittää vielä laajemmin huomiota tieteen yhteiskunnalliseen relevanssiin. Tässä suhteessa se ei paljon eroa demokraattisesta tiedepolitiikasta. Sen sijaan se eroaa selvästi demokraattisesta, TIEPO:n tiedepolitiikasta siten, että yhteiskunnallisten ongelmien määrittelyä tarkastellaan OECD:n tiedepolitiikassa nimenomaan poliittisina, puhtaasti käytännöllisinä kysymyksinä. Tiedepoliittinen suunnittelu nähdään eräänlaisena deduktiona yleisistä yhteiskuntapolitiikan tavoitteista

erityisiin tutkimusongelmiin. Demokraattisessa tiedepolitiikassa sen sijaan korostetaan, että yhteiskunnallisten ongelmien asettaminen ei sinänsä ole vain poliittinen ja käytännöllinen kysymys, mutta se ei ole myöskään vain tieteellinen kysymys. Demokraattinen tiedepoli-

tiikka on jatkuvaa tieteen ja käytännön välistä vuorovaikutusta. Juuri tästä syystä sen sisällön määrittäminen ei olekaan yksinkertaista ja helppoa.

Heikki Paloheimo